

ponként hazatérő munkás, különösen tálajatlan réteget képvisel. Nem mintha 1956-ban más körökben nem lett volna szintén nagy a zavar, mégis érett társadalomelemzésre vall, hogy Galambos e szociológiánk egybehangzó adatai véreint is legbizonytalanabb réteget választja Sanyóban ábrázolása tárgyául.

A kötetnek talán legmélyebb élményeit a *Delfinek* és a *Fekete kötés* nyújtják. Ezek, megőrizve az eddigi realista tónust, érzékeny valóságlátást, a modern novellaszerkesztés példái. A *Delfinek* ben az ellenpontozó módszer, melyre a kötetnyitó elbeszélés során volt alkalom rámutatni, két szerkezeti egységet hoz létre (Janicskó története Bertával, s a szénatolvaj asszony fölött ítélező bírósági tárgyalás, melyet Janicskó vezet). Itt ismét a társadalmunk morális kérdései iránt érzékeny Galambossal van dolgunk. Ami nem azt jelenti, hogy az író moralizál, hanem azt, hogy morális kérdést vet fel. A vezetők, az értelmiség életmódja, a szövetkezeti parasztság problémái, az ítélezés joga — mindezt implikálja a kimondatlan problémafelvetés, s a novella két szerkezeti egységéből adódó kontraszthatás segítségével az olvasóval gondoltatja tovább.

A *Fekete kötés* sokrétű problematikája is tartalmaz hasonló morális kérdést (a hatalommal való visszaélés, s ennek következményei magára a vétkesre is), de a novella ennél sokkal tovább megy. Hála annak a történeti távlatnak, amivel már rendelkezünk, a *Fekete kötés* szintézis, kordokumentum, feloldás. Az elbeszélők személye és az elbeszélés idősíkjai közti összefüggés nemcsak izgal-

masan modern szerkezetet kölcsönöz a novellának, de ahhoz is eszközt jelent, hogy az író a valóság minél mélyebb rétegeit világitja meg.

A novella feszültségének egyik forrását maguknak a szereplőknek a sorsa, s ezzel az izgalmas, olvasmányos történetet jelenti, másik forrását viszont kétségtelenül az a mód, ahogyan e sorsok feltáruhnak előttünk, vagyis a szerkezetnek az a sajátága, hogy ugyanazt az eseményláncolatot két szereplő mondja el. Egységet a novellának az író, az első számú elbeszélő jelenléte ad, aki Blaskó és Lelesz elbeszélését végighallgatja, s átszűri a maga megfigyelésein, reflexióin.

Ha hogy megválaszolatlan kérdést az író, az már nem az irodalmi mű megoldatlansága. Az számunkra való megoldandó feladat és figyelmeztetés. Megoldandó feladat, hogy olyan múlttal, mint ami Blaskó és Lelesz mögött van, s amit állandó jelenné tesz a fél szemű Kató, hogyan lehet esténként egymással borozni. Opportunizmus-, megbékézés-, feloldás-e az ilyen egymás mellett élés?

És figyelmeztetés, s immár az egész könyvnek, Galambos Lajos e szép, a többi műhöz méltón csatlakozó alkotásának tanulsága, hogy mindennapi kapcsolataink mögött a múlt árnyékaként számtalan ehhez hasonló rejtett feszültség van még, s ha az idő és a belátás hoz is megbékélést, egy életen át ott a fekete kötés. (*Magvető Könyvkiadó 1966.*)

KASSAI KELEMEN JÁNOS

LÁZÁR ERVIN: CSONKACSÜTÖRTÖK

I.átszólag semmi sem történik. Éva és Lulu, két lány ül a presszóban, egy részeg mondogatja a maga monológiát a sarokban, s a „kerekarcú” — Illés Ézsaiás — közelebb húzza székét a lányok asztalához. Aztán megjön Petya, aki elviszi a lányokat, egy percre úgy látszik, hogy Éva marad, de aztán mégis Petyáékkal tart. A „kerekarcú” elmegy, s Éva egy óra múlva visszajön. Álldogál, nézeget egy darabig, megkérdezi a presszósznótól: „Ez a kerekarcú máskor is ide szokott járni?” S a válasz: „Nem, most láttam először.”

Ébredő szerelem? Életkép? Romantikus hangulatú karcolat? Nem, Lázár Ervin az utóbbi évek egyik legszebb novelláját írta meg a *Mit akar ez a kerekarcú?*-val. Mert nem arról van szó.

amiről a „cselekmény” szól. Elég bajos lenne ezt a cselekményt mutatós eseménysornak tekinteni. A szünetek beszélnek, s a hallgatásával mond a legtöbbet az író. Amiért ez a novella rangos, jó írásá emelkedik, az nem más, mint éppen mélysege, ahová a gyökerei nyúlnak. Ha tetszik: szűkszavú, zart párbeszéd, melyet „az életből lesett el a szerző”; de minden szavának egy külön világa van. Minden szava egy újabb rezdülés, olyan, mint a végtelenbe vesző tenger: van egy rész, melyet szinte kikapinthatóan látunk, oly valóságos, s van egy rész, melyet csak sejteni tuduk. Erről vall az író. Hasonlítás fogalmakat ad. A kitapinthatóból megérezzük a megfoghatatlant. Az emberi léleknek nincs halmazállapota, nem lehet

palackba szorítani. Lázár Ervin olyan művészi jelzőrendszerrel dolgozik, mely érzékeli a körülhatárolhatatlant is. Egy-egy felszínes szóváltás: mögötte emberi sorsok kuszálódnak össze, marnak egymásba, ébredő szerelem rezdül meg a gyűlölet fojtó szálai között. Csillan valami fény, kialszik, egy kelttészta-húsú presszósno marad, akinek „piszkos szélű körme elkékkült a töredezett vörös lakk alatt”. De a fény van, létezik, s ezt a bizonyosságot senki sem veheti el az olvasótól. Belső harmónia születik itt. A fény erősebb, mint a valóság. Ereje van, hogy átalakítsa a valóságot.

Szándékosan választottam ki Lázár Ervin legjobb írását. Legtiszább művészi erényei összpontosulnak benne. De a többiben is ott a törekvés afelé, a keresése annak, amit a legjobban itt oldott meg. Tud cselekményt fűzni, bonyolítani — példa rá a *Ha okos vagy, mint a kigyó* —, tud humoros lenni — ott a *Bartusek Géza, a kutya* — és tud groteszket írni — példa rá a modern hangütésű *A kuka* —, mégsem szellemes történetek vagy abszurd komédiák alkotják Lázár Ervin világát. Azt próbálja megkeresni, amit sohasem lehet „tisztázni”, amit csak egyszerre önmagában és összefüggéseiben lehet megérezni és megérteni; oly zárt és oly nagyon összefüggő, hogy lehetetlen felbontani.

Mondjam azt, hogy az „élet titkát” keresi? Az embert keresi. S az ember ki-

mondhatatlan. Finom írásaiban szerepet kap a hangulat és szerepet kapnak a tárgyak. Egy darab kő, vagy egy asztal is jellemezheti az embert. De mögötte lüktetés van, élet, nemcsak reprodukált sors, hanem maga a valóság, az, ami már igazabb is a valóságnál, amit az író belső békéje szült újra valósággá. . . .

Nem kiegyensúlyozott kötet a *Csonkacsütörtök*. Biztató, de mégis mutató hangú fiatalkori írásokkal indul. Mindenki maga keresi meg a maga világát. Lázár Ervin tudja is ezt. Az első kötet jel is. Összegező is. A könyvebb, lágyabb toll már az asztalfiókba került, a szavak egyre nehezebbek, leírhatatlanok lesznek. Mindegyikért külön meg kell küzdeni. Így lesz az íróból író. Ő maga tűzi ki ezt a programot. Kötete címét, a „Csonkacsütörtököt” így magyarázza: „Dunántúl egyes vidékein a farsangot lezáró, hamvazószerdát követő csütörtököt nevezték így, azt a napot, amelyen már ködbe veszett a farsang fénye, megszűnt a böjt újdonsága, s következtek az elmélyülés és az akarat hétköznapijai.”

Lázár Ervin első kötet a „böjt”, az elmélyülés, az akarat első napja. Nem csoda, hogy egyenetlen, hogy itt-ott mesterei hangját véljük felfedezni írásaiban. De máris jó fegyvertára van, írásai jó magyar novellistát ígérnek. (*Szépírodalmi Könyvkiadó 1966.*)

PÁLYI ANDRÁS

SIMONYI IMRE: NE SÍRJATOK

Az egyetemes irodalom fő kérdéseit — kialakulásától fogva napjainkig — néhány alternatíva fogalomképletébe tűrhetően be lehet zsúfolni. Ilyen a háború vagy béke, a társadalmi igazságtalanság vagy egyenlőség, amelyek általánosítva a szeretet vagy gyűlölet, meg ugyanúgy az oktalanság vagy értelem princípiumába tartoznak. A háború vagy béke — modern fogalmazásban — a végpusztulás vagy megmaradás kérdés-komplexuma nemcsak örök, de mindig idősebb, nemcsak fontos, de egyúttal általános is. Ezért kell legfőképp örömmel üdvözlölnünk Simonyi új verseskötvét, amelyben a személyes érdekű versek mellett ugyanolyan természetes hangon szólalnak meg a közösségi érdekű magasló költemények.

Simonyi szokatlan alkatú lírikus napjainkban. Nemcsak a nélkülözések emlékével terhes ifjúkora, a viszonylag későn jött elismerés, hanem valóban alkata, az öntörvénye által szabályozott

költői magatartás teszi azzá. Verseiből jótékonyan hiányzik a műhelymunkákra jellemző szándékosság; nem akar okvetlenül fontosat, nagyot, örökérvényűt mondani. Megleli a kicsit, az egyszerűt is. Nosztalgikus visszaemlékezéseiben ugyanakkor ott bujkál az örömebből ki- semmizett ifjúság társadalmat vádoló emléke. Ez magyarázza befeléfordulásra hajlamos természeti képeit is. (*Késő ősz.*)

Mélyáramú szomorúsága változatos módon ölt testet. Költői skáláján a visszavágyódás szelíd hangjai mellett meglegelhetők a kemény, férfias, mondatokba tördelt panaszok is. (*Karácsony, 1929.*) Másutt ez a hang bensőséges-melegeten vall a költő hazatalált örömről. (*Itthon.*) Önközpontú figyelme erőteljes érzékenységgel reagál mind a múlt, mind a jelen fájdalmára és örömére, akár egyéni az, akár a közösségin keresztül lett sajátjává. Világosan, egyszerűen szerkeszt. Nemcsak a külön fejezetbe gyűjtött szatírák, de csaknem az